

- Πελοποννησιακός Πόλεμος -

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΩΝ ΑΡΓΙΝΟΥΣΩΝ

Αύγουστος 406

Οί Ἀργινοῦσες εἶναι δύο μικρά νησάκια στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Λέσβο. Ἐκεῖ, στὴν εὐρύτερη ἀνατολική μεριά τοῦ Αἰγαίου μέχρι τὸν Ἑλλάσποντο, εἶχαν μεταφερθεῖ τὰ θέατρα τῶν μαχῶν στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου.

Οἱ δύο ἐμπόλεμες παρατάξεις καὶ οἱ σύμμαχοί τους ἔριζαν τώρα γιὰ νὰ προσεταιριστοῦν τὶς ἐλληνικὲς πόλεις τῶν περιοχῶν αὐτῶν. Πολλὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ἐξ ἄλλου, πρῶην σύμμαχοι-φόρου ὑποτελεῖς τῆς Ἀθήνας, εἶχαν πλέον ἀποστατήσει ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴ Ἡγεμονία, ἀποτέλεσμα σὲ μεγάλο βαθμὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀθηναίων στὶς Συρακοῦσες.

Τὰ πράγματα γιὰ τὴν Ἀθήνα ἦταν ιδιαίτερα κρίσιμα καὶ ρευστά. Τὸ 411 κατελύθη ἡ δημοκρατία μὲ τὸ λεγόμενο κίνημα τῶν Τετρακοσίων, τὸ ὁποῖο μετέτρεψε τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας σὲ ὀλιγαρχία προκαλώντας μεγάλη ἀναταραχή. Λίγο καιρὸ μετὰ ὅμως οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἔχασαν τὴν ἐξουσία καὶ ἡ δημοκρατία ἐπανῆλθε, μαζί της καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἡ Σπάρτη συμμαχεῖ μὲ τοὺς Πέρσες, οἱ ὁποῖοι τῆς προσφέρουν ἀφειδῶς πολλὰ χρήματα γιὰ τὴν κατασκευὴ στόλου. Αὐτὸ τὸ γεγονός καθόρισε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν τελικὴ ἤττα τῆς Ἀθήνας στὸν Πελοποννησιακὸ Πόλεμο.

Τὸ ἀχανὲς περσικὸ βασίλειο, μόνιμη ἐξ ἀνατολῶν ἀπειλὴ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων-κρατῶν στὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ τὴν Εὐρώπη, δέχτηκε μὲ μεγάλη ἰκανοποίηση τὴν πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων στὴν Σικελία. Ναυτικὴ κατίσχυση τῆς Ἀθήνας σήμαινε ἐν πολλοῖς ἀνικανότητά της νὰ εἰσπράττει τοὺς φόρους καὶ τὶς εἰσφορὲς ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Ἰωνίας, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν σειρά του σήμαινε πῶς τὸν ρόλο τοῦ φοροεισπράκτορα στὴν περιοχὴ μπορούσε τώρα

νά παίζει ανενόχλητη ή Περσία. Ἐπιπλέον, κι αὐτὸ εἶναι ἴσως τὸ σημαντικότερο, μιὰ τέτοια ἐξέλιξη ἐπέτρεπε περαιτέρω ἀνάμειξη τῶν Περσῶν στὰ πολιτικὰ πράγματα αὐτῶν τῶν πόλεων καὶ τῆς Ἑλλάδας γενικότερα· δηλαδή, ἀποστασία ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴ Ἡγεμονία καὶ σταδιακὴ τους προσχώρηση σὲ τοπικὲς περσικὲς ἢ ἑλληνικὲς φιλοπερσικὲς διοικήσεις.

Στὸ παιχνίδι μπῆκαν καὶ κοντινὰ στὰ παράλια νησιά, ὅπως ἡ Σάμος, ἡ Χίος καὶ ἡ Λέσβος. Σατράπες τῆς περιοχῆς, ὅπως ὁ Φαρνάβαζος τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Μικρῆς Φρυγίας καὶ ὁ Τισσαφέρνης τῶν Σάρδεων, ἄρχισαν νὰ προσφέρουν χρήματα στοὺς Σπαρτιᾶτες στὸν πόλεμό τους κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

Πολλὰ στὴν ἀρχή, λίγα καὶ σὲ ἀκανόνιστες δόσεις τὰ ἐπόμενα χρόνια, τὰ περσικὰ χρήματα ἦταν ἱκανὰ γιὰ νὰ διατηροῦν ἰσχυρὸ στόλο οἱ Σπαρτιᾶτες, ὄχι ὅμως ἀρκετὰ γιὰ νὰ τοὺς χαρίσουν παντοδυναμία. Οἱ Πέρσες δὲν ἦταν ἀνόητοι νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν Ἀθηναϊκὴ Ἡγεμονία μὲ μία ἀντίστοιχη Σπαρτιατικὴ. Ὁ Μεγάλος Βασιλιάς Δαρεῖος ὁ Β΄ ὁ λεγόμενος Νόθος καὶ ἀργότερα τὰ δύο του παιδιὰ ὁ Κῦρος καὶ ὁ Ἀρταξέρξης χειρίζονταν ἐξαιρετικὰ τὴν πολιτικὴ τῆς ἀνάμειξης τοῦ περσικοῦ παράγοντα στὰ ἑλληνικὰ πράγματα καὶ στοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἡ «στρατηγικὴ τοῦ σαλαμιοῦ», τῆς διαίρεσης δηλαδή τῶν Ἑλλήνων, ἀποτελοῦσε (ἀπὸ τότε) τὸν πλέον ἀποτελεσματικὸ, καὶ ἴσως μοναδικό, τρόπο ὑποταγῆς τους. Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, στὴν περσικὴ αὐλὴ ὄλοι χαμογελοῦσαν.

Καθὼς τὰ χρόνια περνοῦσαν μὲ συνεχεῖς συγκρούσεις, ἀποστασίες καὶ διαβουλεύσεις, τὸ περσικὸ χρῆμα κυλοῦσε ἀπρόσκοπτα πρὸς τὴν μεριὰ τῆς Σπάρτης, ὅμως ὀριστικὸς καὶ τελικὸς νικητὴς στὸν Πελοποννησιακὸ Πόλεμο δὲν ἔβγαινε. Στὴν διάρκεια τῶν ἐπτὰ χρόνων ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες μέχρι τὶς Ἀργινοῦσες ἔγιναν μία σειρά ἀπὸ φονικὲς ναυμαχίες καὶ μάχες, ποὺ ὅμως δὲν ἦταν ἀποφασιστικὲς καὶ δὲν ἔκριναν τὴν τελικὴ ἔκβαση τῶν γεγονότων.

Οἱ νίκες τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων στὶς σημαντικὲς ναυμαχίες τῆς Ἀβύδου καὶ τῆς Κυζίκου μείωσαν πρὸς στιγμὴν τὶς ἐπιχειρησιακὲς δυνατότητες τῆς Σπάρτης στὴν θάλασσα. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Σπαρτιᾶτες ἐξακολούθησαν νὰ ἔχουν πολιτικὴ ἐπιρροή καὶ παρουσία στὰ ἑλληνικὰ κράτη τοῦ Ἑλλησπόντου.

Λίγο καιρὸ νωρίτερα εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀνατέλλει στὴν Σπάρτη τὸ πολιτικὸ καὶ πολεμικὸ ἀστέρι τοῦ Λυσάνδρου, ἑνὸς ἀνδρα ἀποφασιστικοῦ, ἀνδρείου καὶ πανούργου, ὁ ὁποῖος σφράγισε μὲ τὴν δράση του τὰ γεγονότα αὐτῆς

τῆς ἐποχῆς. Ὁ Λύσανδρος εἶχε καταφέρει νὰ ἀποκτήσει μεγάλη ἐπιρροή μεταξὺ τῶν Ἐφόρων καὶ τῆς Γερουσίας καὶ χάρις στὶς ἰκανότητές του ἀναλαμβάνει τὸ φθινόπωρο τοῦ 408 τὴν ναυμαχία.

Ἡ διπλωματικὴ του δραστηριότητα εἶναι ἔντονη. Προσεταιρίζεται ἀποτελεσματικὰ τὸν Κύρο καὶ τὸν πείθει νὰ ξαναρχίσει νὰ δίνει τακτικὰ πολλὰ χρήματα στὴν Σπάρτη, κάτι τὸ ὁποῖο εἶχε σχεδὸν σταματήσει νὰ γίνεται τὸν τελευταῖο καιρό.

Παράλληλα ὁ Ἀλκιβιάδης ἔχει ἀρχίσει κι αὐτὸς νὰ πολιορκεῖ διπλωματικὰ τὸν Κύρο, χρησιμοποιοῦντας τὸν Τισσαφέρνη, γιὰ νὰ τὸν φέρει μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ ἀρχίσει νὰ δίνει χρήματα σ' αὐτοὺς ἀντὶ τοὺς Σπαρτιᾶτες. Ὅμως ἀποτυγχάνει.

Λίγο καιρὸ μετὰ, ὁ Ἀλκιβιάδης στέλνει μέρος τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀντίοχο κατὰ τοῦ Λυσάνδρου, ἐνῶ ὁ ἴδιος προχωρᾷ στὴν Φώκαια γιὰ νὰ βοηθήσει τὸν Θρασύβουλο, ποὺ πολιορκοῦσε τὴν πόλη. Στὴν ναυμαχία ποὺ συνήφθη στὸ Νότιον, μιὰ ἐλληνικὴ παραλιακὴ πόλη κοντὰ στὴν Ἐφεσο, ὁ Λύσανδρος κατήγαγε περηφανῆ νίκη κατὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἀντίοχος σκοτώθηκε.

Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ ὁδήγησε στὴν καθαίρεση τοῦ Ἀλκιβιάδη ἀπὸ τὴν στρατηγία καὶ σὲ ἐκ νέου ἐνίσχυση τῆς σπαρτιατικῆς παρουσίας στὸ Αἰγαῖο. Ὁ δῆμος ἀντικατέστησε τὸν Ἀλκιβιάδη μὲ 10 νέους στρατηγούς: τοὺς Κόνωνα, Διομέδοντα, Περικλῆ (γιὸς τοῦ γνωστοῦ Περικλῆ ἀπὸ τὴν Ἀσπασία), Ἐρασινίδη, Λέοντα, Ἀριστοκράτη, Ἀρχέστρατο, Πρωτόμαχο, Ἀριστογένη καὶ Θράσυλο.

Βρισκόμαστε ἤδη στὰ 407. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ Σπαρτιᾶτες, ἐφαρμόζοντας πιστὰ τὸν νόμο τους, ποὺ ἔλεγε ρητὰ ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ ναυάρχου ἔχει ἰσχὺ γιὰ ἓναν μόνον χρόνο, ἀνακαλοῦν τὸν Λύσανδρο καὶ στὴν θέση του τοποθετοῦν τὴν ἀνοιξη τοῦ 406 τὸν περίπου 30 χρονῶν Καλλικρατίδα. Οἱ πηγές μᾶς δίνουν ἓνα πολὺ ἀγνό, ἰδεαλιστικὸ πορτραῖτο τοῦ νέου ναυάρχου. Γράφει ὁ Διόδωρος: «(...) Ἦταν πολὺ νέος, ἄκακος καὶ εὐθὺς στὸν χαρακτήρα, ἐνῶ ποτὲ δὲν εἶχε ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ ξενικὰ ἦθη καὶ ἦταν ἀπὸ τοὺς δικαιότερους Σπαρτιᾶτες. (...) Ὅχι μόνον δὲν διέπραξε τὸ παραμικρὸ ἀδίκημα σὲ πόλη ἢ σὲ ἰδιώτη, ἀλλὰ καὶ ὀργιζόταν μὲ ὅποιον ἐπιχειροῦσε νὰ τὸν ἐξαγοράσει μὲ χρήματα καὶ τὸν τιμωροῦσε».¹

Στὴν παραλαβὴ τῆς ναυμαχίας, ὁ Καλλικρατίδας συναντᾷ τὴν ἐχθρότητα καὶ τὴν ὑπεροψία τοῦ ἀπερχόμενου Λυσάνδρου, ἐνῶ τὰ πληρώματα, πιστὰ

1. Διόδωρος, *ΙΓ* 76 2.

στον προηγούμενο ναύαρχο που τους επιδαφίλευε παροχές και τους καλόπιανε, δείχνουν απείθεια στις εντολές του. Ο Ξενοφών μάλιστα μάς πληροφορεί ότι ο Καλλικρατίδας πίστευε ότι έξυφαινόταν σκευωρία έναντιον του από τους φίλους του Λυσάνδρου, οι όποιοι τον κατηγοροῦσαν για άνικανότητα και άγνοια τῶν ναυτικῶν πραγμάτων.²

Το ρήγμα στις τάξεις τῶν πληρωμάτων του σπαρτιατικοῦ ναυτικοῦ έχει φτάσει πλέον σε σημείο επικίνδυνο. Γι' αυτό ο Καλλικρατίδας τους μαζεύει και με λόγια άπλᾶ, τους λέει πῶς και ο ἴδιος δέν θά εἶχε κανένα πρόβλημα νά παραμείνει στην πατρίδα, παραχωρῶντας τήν ναυαρχία στον Λύσανδρο. "Όμως, τους υπενθυμίζει, πῶς αὐτή ἦταν ἡ απόφαση τῆς πόλης και πῶς εἶναι άποφασισμένος νά εκτελέσει τις διαταγές της κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Στο τέλος του σύντομου λόγου του, τους θέτει πανέξυπνα μπροστά σ' ένα δίλημμα: «Συμβουλευστε με, λοιπόν, τί κατά τή γνώμη σας σᾶς φαίνεται προτιμότερο: νά παραμείνω ἐδῶ ἢ νά αποπλεύσω πίσω στην πατρίδα και νά τους αναφέρω ὅλα ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ;»³ Όπως ἦταν φυσικό, τὸ στράτευμα προτίμησε τὸ πρῶτο. Αὐτά τὰ λόγια άποτυπώνουν εὔγλωττα τὸν τρόπο σκέψης και άρχηγίας του Καλλικρατίδα, που εἶχε, κατά τὸν Πλούταρχο, «κάτι άπλό και Δωρικό και άληθινό».⁴ Έτσι, και ὅσο περνοῦσαν οι μέρες, οι Λακεδαιμόνιοι άρχισαν νά τὸν άποδέχονται ὅλο και περισσότερο.

Και για νά στερεώσει άκόμα καλύτερα τήν θέση του στην ναυαρχία, ο Καλλικρατίδας αναγκάστηκε νά κάνει κάτι, που τὸ μισοῦσε πολύ: νά πάει μέχρι τήν αὐλή του Κύρου και νά ζητιανέψει χρήματα για τους μισθους και τις άλλες άνάγκες του ναυτικοῦ, ὅπως τόσο καιρὸ ἔκανε ο Λύσανδρος. Ἦταν τόσο μεγάλη ἡ περηφάνια του και ἡ άπέχθειά του πρὸς τους βαρβάρους, που ὀρκίστηκε, ὅτι αν γυρνοῦσε σῶος στην Σπάρτη, θά ἔκανε τὰ πάντα για νά συμφιλιώσει τους Σπαρτιατες με τους Ἀθηναίους, ὥστε οι Ἑλληνες νά προξενοῦν φόβο στους βαρβάρους και νά μὴν χρειάζονται τὰ χρήματά τους, για νά πολεμοῦν μεταξύ τους. Λόγια ένωτικά, που δέν τὰ εἶπαν πολλοί στην διάρκεια του Πελοποννησιακοῦ Πολέμου.

Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι ἡ ὀργή του Καλλικρατίδα πρὸς τους Πέρσες μεγάλωσε άκόμα περισσότερο, ὅταν μετὰ από κάποιους, άδέξιους εἶναι ἡ άλήθεια, χειρισμούς του, ο Κύρος άρνήθηκε ὅχι μία αλλά δύο φορές νά του δώ-

2. Ἑλληνικά Α 6 4.

3. Ὀ.π., Α 6 5.

4. Πλούταρχος, Λύσανδρος 5 7.

σει χρηματική επιχορήγηση και τὸν ἔδωξε σὰν νὰ ἦταν ζητιᾶνος.

Παρ' ὄλες τίς δυσκολίες, ὁ Σπαρτιάτης ναύαρχος κατόρθωσε καὶ τελικὰ συγκέντρωσε μεγάλο σπαρτιατικὸ καὶ συμμαχικὸ στόλο ἀπὸ 140 τριήρεις καὶ ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Μίλητο. Ἐκεῖ, ζήτησε χρήματα ἀπὸ τοὺς Μιλήσιους καὶ αὐτοὶ τοῦ ἔδωσαν, κάποιοι μάλιστα ἀπὸ φόβο, ἐπειδὴ ἦταν γνωστοὶ φίλοι τοῦ Λυσάνδρου.

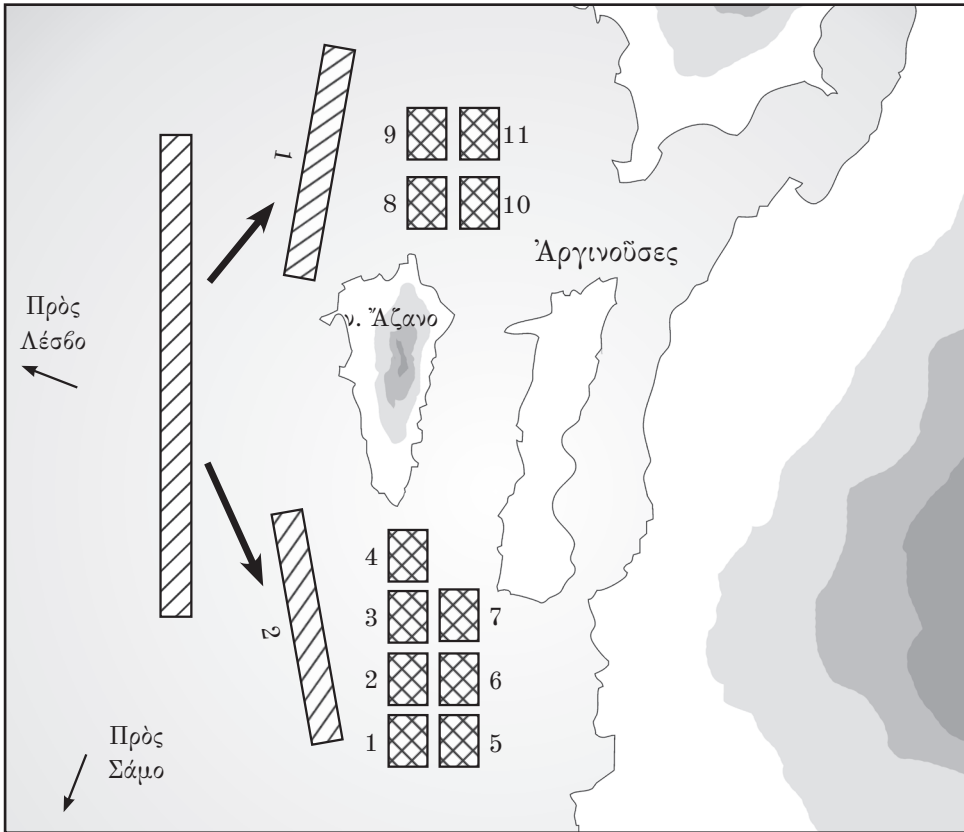
Ἔτσι, μὲ τεράστιο στόλο 170 συνολικὰ τριήρων ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Μήθυμνα, τὴν μόνη πόλη τῆς Λέσβου, ποὺ παρέμενε φίλα προσκείμενη στοὺς Ἀθηναίους. Τὴν κατέλαβε μὲ ἔφοδο, ἀλλὰ ἀρνήθηκε νὰ πουλήσει τὸν πληθυσμὸ τῆς ὡς δούλους, διακηρύσσοντας ὅτι ὅσο ἦταν αὐτὸς ἀρχηγὸς κανεὶς Ἕλληνας δὲν θὰ πουλιόταν ὡς δοῦλος. Ὑποθέτουμε ὅμως ὅτι κατόπιν προτροπῆς τῶν συμμάχων, ποὺ ἔψαχναν τὸ κέρδος, ἀναγκάστηκε καὶ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ πουληθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι φρουροὶ τῆς πόλης (ὀλιγάριθμοι, σίγουρα), καθὼς καὶ νὰ μεταπωληθοῦν οἱ ὑπάρχοντες δοῦλοι.

Μὲ τὴν Μήθυμνα πλέον στὰ χέρια του, ὁ Καλλικρατίδας στρέφεται ἐναντίον τοῦ Κόνωνα, ὁ ὁποῖος, ἔχοντας ἀναλάβει τὴν ἀρχιστρατηγία, πλέει ἀνενόχλητος πρὸς τὴν Σάμο.

Ὁ Κόνων γνωρίζει ὅτι ἡ ὑπόθεση τῆς Μήθυμνας εἶναι πιὰ χαμένη· πρέπει νὰ ἐπιστρέφει πάση θυσία στὴν χρησιμότερη γιὰ τοὺς Ἀθηναίους Σάμο. Ἀλλὰ δὲν προφταίνει. Τὰ ξημερώματα ὁ Καλλικρατίδας τοῦ κόβει τὸν δρόμο πλέοντας ἐναντίον του στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος. Ὁ Κόνωνας, ἔχοντας μαζί του 70 πλοῖα καὶ τοὺς στρατηγούς Λέοντα καὶ Ἐρασινίδη, ἀναγκάζεται νὰ γυρίσει στὴν Λέσβο καὶ νὰ καταφύγει στὸ λιμάνι τῆς Μυτιλήνης. Μαζί του εἰσέρχεται καὶ ὁ Καλλικρατίδας, ποὺ τὸν καταδιώκει μὲ τὰ 170 πλοῖα του. Οἱ δυὸ παρατάξεις ναυμαχοῦν σθεναρὰ μέσα στὸ λιμάνι καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἠττᾶται, χάνοντας 30 πλοῖα. Τὰ ὑπόλοιπα 40 προλαβαίνουν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὰ βγάζουν στὴν ξηρὰ κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Μυτιλήνης, ἐνῶ οἱ ἴδιοι βρίσκουν καταφύγιο στὴν πόλη. Ὁ Καλλικρατίδας φέρνει τότε ὅλους τοὺς, συμμάχους πλέον, Μηθυμναίους καθὼς καὶ στρατιῶτες ἀπὸ τὴν Χίο καὶ ἔχοντας προσορμιστεῖ στὸ λιμάνι, ἀρχίζει νὰ πολιορκεῖ τὴν Μυτιλήνη ἀπὸ ξηρὰ καὶ ἀπὸ θάλασσα. Τὴν ἴδια δὲ ἐποχὴ, ὁ Κῦρος ἀποφασίζει καὶ τοῦ στέλνει οἰκονομικὴ βοήθεια.⁵

5. Γιὰ μίαν πλήρη περιγραφή τῆς ναυμαχίας, ἀλλὰ καὶ μίαν διαφορετικὴ ἐκδοχὴ τῶν γεγονότων πρὶν ἀπ' αὐτήν, βλ. Διόδωρος, *ΙΓ* 7–79. Σημειωτέον ὅτι ὁ Διόδωρος ἀποδίδει στὸν Κόνωνα καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐφευρετικότητα καὶ ἀνδραγαθήματα, τὰ ὁποῖα ὁ Ξενοφῶν παραλείπει, ἐξιστορῶντας τὸ γεγονός πολὺ συνοπτικά.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΩΝ ΑΡΓΙΝΟΥΣΩΝ

Σπαρτιᾶτες

1. Βοιωτοὶ (Θρασώνδας)
2. Πελοποννήσιοι (Καλλικρατίδας)

Ἀθηναῖοι

1. Ἀριστοκράτης
2. Διομέδων
3. 10 σαμιακὲς τριήρεις
4. 10 ἀθηναϊκὲς τριήρεις
5. Περικλῆς
6. Ἐρασινίδης
7. 3 τριήρεις ναυάρχων
8. Πρωτόμαχος
9. Θράσυλλος
10. Λυσίας
11. Ἀριστογένης